

AZ EURÓPAI UNIÓN BELÜLI FELZÁRKÓZTATÁS NÉHÁNY STRATÉGIAI KÉRDÉSE¹

KENGYEL ÁKOS

Az Európai Unió szintjén kialakított regionális fejlesztési politika az egész integrációs folyamat szempontjából stratégiai fontosságú szerepet játszik, hiszen a tagországok és régiók közötti fejlettségi különbségek csökkentése az uniós tagsággal szemben támasztott alapvető cél és elvárás is egyben. A transzfereket olyan tényezők támogatására kell fordítani, amelyek a leginkább hozzájárulhatnak az adott régió fejlődési kilátásainak és versenyképességének javulásához. A sikeres fejlesztéspolitika egyértelműen az endogén tényezők, az innovációs képesség és a megfelelően működő intézményi környezet meghatározó szerepén alapul. A cikk a kapcsolódó elméleti megfontolások vizsgálata után az EU-ban kialakított regionális politika hatásait elemzi és rámutat a támogatások kölcsönös előnyeire is.

BEVEZETÉS

Az európai integrációs folyamat talán legfontosabb stratégiai kérdése az egyes országok és régiók között fennálló fejlettségi különbségek mérséklése és a kevésbé fejlett térségek felzárkózásának előmozdítása. A fejlettségi különbségek csökkentése különösképpen fontos feladat az immár 28 tagországgal működő unió esetében, hiszen a taglétszám bővülésével az egyes országok és régiók közötti fejlettségi különbségek jelentősen megnövekedtek.

Az európai integrációs folyamat sikeres fejlődésének meghatározó tényezője a regionális fejlettségi különbségek kezelésére alkalmas hatékony eszközök kialakítása. Ha az Európai Unió fő céljaként nem vállalná fel a jövedelem- és életszínvonalbeli különbségek csökkentését, akkor ezzel az egész integráció jövője kerülne veszélybe, hiszen az unió különböző régióiban élő emberek számára hosszabb távon elfogadhatatlanná válna az az állapot, hogy jelentősen eltérő feltételek között éljenek. Természetesen nem lehet reális cél a teljes kiegyenlítődés elérése – már csak az eltérő gazdasági erőforrások, történelmi és földrajzi adottságok, társadalmi elvárások miatt sem – de a különbségek mérséklését mindenképpen elő kell segíteni.

Az integrációs folyamat elindulásánál a gazdasági prosperitás és a társadalmi harmónia együttes elérése lebegett célként az alapítók szeme előtt. A XXI. század elejére a gazdasági integráció területén nagyon jelentős eredményeket sikerült elérni, ugyanakkor az Európai Unión belüli gyenge gazdasági növekedés, a tartósan magas munkanélküliség, a gazdasági szerkezetváltás nehézségei, a társadalmi kirekesztettség fokozódása mind olyan problémákat vetnek fel, amelyek

¹ Jelen tanulmány megállapításai a szerzőnek az Akadémiai Kiadó gondozásában 2015-ben megjelent „Kohéziós politika és felzárkózás az Európai Unióban” c. könyvében kerülnek részletes kifejtésre.

a tagállamok, a régiók és társadalmi csoportok közötti megosztottság erősödésével fenyegetnek. E problémák legszembetűnőbbben az unió fejlettebb és kevésbé kedvező helyzetben lévő régiói között jelentkeznek a társadalmi és gazdasági prosperitásban érzékelhetően fennálló és esetleg még növekvő szakadék formájában. A felzárkózásnak a 2008-ban Európát is sújtó és hosszú távú hatásokkal járó nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság következményeinek kezelése során különösképpen nehéz körülmények között kell végbemennie.

Az EU-ban a „kohéziós politikai támogatások” szolgálják a regionális szinten meglévő gazdasági-társadalmi különbségek csökkentését. A közös regionális politika keretében nyújtott támogatások mindenekelőtt a kedvezőtlenebb helyzetű, elmaradott, illetve strukturális problémákkal küzdő régiók versenyképességének növelésére koncentrálnak. A kohézió ellen ható tendenciákkal szemben a legfontosabb tényezőknek az elmaradottabb régiók foglalkoztatási körülményeinek javítása és gazdasági potenciáljának erősítése tekinthetők. Fontos hangsúlyozni, hogy az uniós szintű regionális politika nem jóléti transzfermechanizmus, hanem a fejlődési kilátásokat befolyásoló körülmények javítására irányuló támogatási rendszer. Lényeges, hogy a kohéziót előmozdító intézkedések nem a szabad piac elve által vezérelt európai uniós politikák helyett fogalmazódnak meg, hanem azokkal párhuzamosan kerülnek alkalmazásra: a kohéziós intézkedések a beavatkozásnak tett engedményeket jelentik, de a piac vezérelte általános kérétek között.

Az EU szintjén szükséges regionális politika mellett szóló legfontosabb érv, hogy a gazdasági integrációból származó jóléti nyereségek szétterítésére aktív eszközök kelljenek, mivel a piaci erők szabad érvényesülése esetében az integrációból származó előnyök nem biztos, hogy minden régióban érzékelhetővé válnak, sőt, épp ellenkezőleg: a fejlődés még inkább az EU központi régióiban koncentrálódik. Másrészt az integrációból származó előnyöket csak megfelelő gazdasági és társadalmi fejlettségi szint mellett lehet igazán kihasználni. A regionális politika keretében a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése, a versenyképesség javításának szükségessége és a gyorsabb gazdasági növekedés előmozdítása összekapcsolódik egymással. A támogatások fő célja nem a tartós segélyfűggőség kialakítása, hanem az önjáró és fenntartható gazdasági fejlődés alapjainak megteremtése kell, hogy legyen.

1. KONVERGENCIA ÉS DIVERGENCIA AZ ELMÉLETEK TÜKRÉBEN

A gazdasági növekedéssel és felzárkózással foglalkozó elméletek egyre komplexebb megközelítést alkalmaznak a sikeres felzárkózást befolyásoló tényezők és feltételrendszer meghatározásában és azt támasztják alá, hogy a konvergencia egyáltalán nem automatikus. A felzárkózást számos tényező mozdítja elő, melyek közül mindenekelőtt a tudás felhalmozása (az emberi tőke), és a kutatás-fejlesztés és innováció kitüntetett szerepet játszanak, de nagyon lényeges az intézményi környezet és a szereplők közötti együttműködés minősége is. A felzárkózás sikeréhez csak olyan régióspecifikus, összetett eszközrendszerrel működő politika járulhat hozzá, amely figyelembe veszi a helyi adottságokat és azt a nemzeti keretet, amiben a régió elhelyezkedik.

A közgazdasági elméletekben számos, egymásnak ellentmondó megközelítés fogalmazódott meg a piaci integráció reálkonvergenciára gyakorolt hosszú távú hatásairól. Az egyes elméletek következtetései ellentmondanak egymásnak. Az elmúlt évtizedekben a divergencia erősödésének megmagyarázására irányuló törekvések egyre inkább előtérbe kerültek, mert az európai in-

tegráció gyakorlati példáján keresztül is világossá vált, hogy a folyamatok egymással ellentétes irányú változásokat mutatnak: nemcsak időtávban vizsgálva a változásokat, de az egyes tagországok és régiók esetében egyidőben is megfigyelhető mind konvergencia, mind divergencia. Általában jellemző, hogy a kevésbé fejlett tagországok teljesítménye hosszú távon közeledett az uniós átlaghoz, ugyanakkor ezen országok elmaradott régióinak teljesítménye számos esetben távolodott az EU-átlagtól, vagyis lassabb gazdasági növekedést tudtak csak felmutatni.

A regionális gazdaságtan elméletei számos érvet hoznak fel a gazdasági tevékenységek egyes régiókban megvalósuló koncentrációja mellett [Armstrong – Taylor 1993]. A magyarázatok között szerepel többek között a méretgazdaságossági előnyök kihasználása, az úgynevezett agglomerációs előnyök kiaknázása, a kedvező munkaerő-piaci jellemzők és a tudás felhalmozódásából származó „külső gazdaságosság”, valamint az innovációs vezető szerep megléte. Ugyanakkor a feldolgozóipari tevékenységek elterjedése mellett is szólnak érvek: ilyenek a munkamegosztás új térbeli kialakulása, a szállítási és telekommunikációs hálózatok kiépítésének a periférikus fekvésű régiókra gyakorolt pozitív következményei, vagy a központi régiókban kialakult telítettség és túlzásfoltosság elkerülésének igénye.

Az 1950-es évektől kezdődően egészen az 1980-as évek végéig meghatározó konvergencia elméletek többsége (úgy mint a neoklasszikus Solow-modell, vagy a Heckscher-Ohlin-modell) a gazdasági tevékenységek térbeli szétterjedésének („dispersion”) jelenségét tekintette mérvadónak, negligálva ezáltal a régiók, illetve országok közötti hosszú távú divergencia lehetőségét, illetve a gazdasági aktivitás térbeli koncentrációjának kialakulását. A '80-as évektől kezdődően ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy nemcsak az országok, de a régiók közötti diszparitások okainak keresése is releváns: a gazdasági tevékenységek agglomerációjának jelensége indokoltá tette az addig alkalmazott elméleti irányzatok újragondolását, illetve felülvizsgálatát. Az országok és régiók közötti divergencia, illetve az agglomeráció voltak azok a jelenségek, amelyek szükségessé tették olyan új, alternatív növekedéseméleti irányzatok megjelenését, amelyek az addig a gazdasági növekedés, illetve a felzárkózás magyarázatára alkalmazott magyarázó tényezők körének kibővítéséhez vezettek.

A neoklasszikus növekedési és kereskedelemelméletek értelmében a csökkenő hozadék miatt hosszú távon elvileg egyértelműnek mutatkozott a reálkonvergencia folyamata. Az elméleti modell hosszú távon az eltérő fejlettségi szintről induló országok konvergenciáját feltételezi [Solow 1956, 1994]. A tőke határtermelékenysége csökken, ami a megtakarításra való hajlandóság csökkenését eredményezi (mivel a kamatrátá megegyezik a tőke határtermelékenységgel), ez pedig a beruházási hajlandóságot is visszafogja. Ennek következtében a növekedés lelassul a nagyobb tőkeállománnyal rendelkező gazdagabb országokban és a szegényebb országokban alakul ki gyorsabb növekedés, aminek köszönhetően elindul a felzárkózásuk.

Ezen alapfeltevéssel ellentétben, ha növekvő hozadékot tételezünk fel, akkor a modell éppen ellenkező következménnyel jár: vagyis divergencia alakul ki. A növekvő hozadék az emberi tőke felhalmozásának esetében, vagyis a tudás felhalmozásával, vagy a minél intenzívebb kutatás-fejlesztési tevékenység esetében logikusan elvárható hatás [Pelkmans 2006: 339-342]. A divergencia kialakulásának okaira mutatnak rá az endogén növekedéseméletek, amelyek a tudást, a technológiát, az innovációt, illetve a humán tőkét a növekedést meghatározó belső tényezőként kezelik, és az emberi tőke valamint az innováció növekvő hozadékát magyarázzák.

A Lucas által kidolgozott endogén növekedésemélet az emberi tőkét (*human capital*) beemeli a termelési függvénybe, ezáltal endogén tényezővé téve azt. Lucas 1988-ban publikált tanul-

mányában – a korábbi, neoklasszikus elméletekben alkalmazott homogén termelési tényezővel (tőke) szemben – kétféle tőkét különböztet meg egymástól: a fizikai tőkét, amelyet a neoklasszikus elméletekben leírtak alapján halmoz fel a gazdaság, illetve amelyet a termelési folyamatok során alkalmaznak; továbbá az emberi tőkét, amely nemcsak a munkaerő, hanem a fizikai tőke termelékenységét is megnöveli [Lucas 1988]. A humán tőke, illetve a tudás internalizálása a növekedési modellekbe azt eredményezte, hogy bizonyos esetekben hibás feltételezésnek minősült a tőke csökkenő határterméke.

Az endogén növekedési modellen alapuló megközelítések az adott régió saját adottságainak és képességeinek megerősítésére irányuló intézkedések fontosságára hívják fel a figyelmet. Ebben a megközelítésben a technológiai ismeretek és az emberi tőke felhalmozása terén elért eredmények jelentik a hosszú távú fejlődés hajtóerejét [Romer 1990]. Az endogén növekedési modell az emberi tőkét, a vállalkozó kedvet, az innovációt, az új technológiák átvételére való képességet, a vezetési és intézményi képességeket, valamint a bizalmon alapuló helyi kapcsolatokat határozza meg a regionális fejlődés fő hajtóerőiként. Gyakorlatilag ezek a tényezők növelik a régió erőforrás-ellátottságát és a felhalmozott tudást [Stimson 2009]. Az endogén növekedési modellekben a technikai haladást már nem exogén tényezőként kezelik, a kutatás-fejlesztés területén végrehajtott beruházásnak és az emberi tőke felhalmozásának a növekedésre gyakorolt hatása már más-ként jelentkezik, mint az eredeti neoklasszikus közgazdasági modell esetében, ebből adódóan a konvergencia sem automatikus.

Az adott régió hosszú távú gazdasági növekedését nagymértékben meghatározza a technológiai és innovációs változásokra való reagálás, valamint az új ismeretek létrehozására és befogadására való képesség és mindezek termelésben történő alkalmazásának képessége. Az innováció és az új eredmények előállítás és alkalmazása jelentik a növekedés motorját [Romer 1990, Nelson 1993]. Az új megközelítés keretében megfigyelhető a komparatív és a kompetitív előnyök helyett, illetve mellet a „kollaboratív” előnyök hangsúlyozása, amely alatt a kutatás-fejlesztés, az innováció vagy a képzés terén a regionális szereplők közötti hálózatok keretében kialakuló együttműködés meghatározó szerepét értik.

A regionális fejlődés perspektívájából nézve a K+F és az innováció azért is fontos, mert a termelők ennek köszönhetően képesek megőrizni vagy akár növelni is versenyképességüket a folyamatosan változó igényeket támasztó világpiacon [Amin – Thrift 1994]. Mivel az innováció olyan folyamatnak fogható fel, amely az új eredmények gyors hasznosítását igényli, ezért egy régió gazdasági sikere nagymértékben függ attól, hogy folyamatosan hozzájusson az új innovációs és K+F-eredményekhez és képes legyen alkalmazni azokat. Lényeges, hogy az így alkalmazott tudást mennyire képes a régió saját eredményeivel összekapcsolva új termékek vagy eljárások kifejlesztésére fordítani.

A neoschumpeteriánus irányzat is a technológiai változásra helyezi a hangsúlyt, illetve az innovációra, amelyet a technológiai fejlődés egyik legfontosabb összetevőjeként kezel. Ezen elméletek szerint léteznek különbségek a gazdasági tevékenység földrajzi elszórtóságában, mégpedig az alapján, hogy bizonyos régiók hogyan képesek reagálni a változásokra, milyen technológiai adaptációs képességekkel rendelkeznek, illetve milyen mértékben képesek hasznosítani az új tudást, technológiát [Farole – Rodríguez-Pose – Storper 2011].

Az endogén növekedésemelletekkel párhuzamosan kifejlődő „új gazdaságföldrajz” többek között a gazdasági tevékenységek földrajzi kiterjedtségét vizsgálva mutat rá az agglomerációs előnyökre és a kialakult externáliákra, valamint a szállítási és kereskedelmi költségekre [Krugman

1999]. Az úgynevezett metropolizációs elméletek is válaszokat keresnek a fejlettségi különbségek növekedésére, sokkal inkább a szociológia diszciplinájához köthető eszközrendszer segítségével veszik górcső alá az egyes nagyváros típusokat. A gazdasági növekedés magyarázatát célként meghatározó, a társadalomtudományokon belüli interdiszciplináris irányvonalat az institutionalista elméletek képezik, amelyek mind a formális, mind pedig az informális intézmények vizsgálatán keresztül igyekeznek megfelelő magyarázattal szolgálni az országok, illetve régiók közötti fejlettségbeli, illetve növekedési ütembeli eltérések kialakulására. Az intézményi megközelítések olyan tényezők szerepét hangsúlyozzák, mint például a társadalmi tőke [Farole – Rodríguez-Pose – Storper 2011]. Az intézményi gazdaságtan képviselői is arra keresnek magyarázatot, hogy miből fakadnak az egyes országok között tapasztalható fejlettségbeli és jövedelmi különbségek. A gazdasági teljesítményt szerintük leginkább a gazdasági intézmények befolyásolják, mert meghatározzák a politikai, gazdasági és társadalmi interakciók kereteit [North – Thomas 1973].

2. A FELZÁRKÓZÁST MEGHATÁROZÓ FELTÉTELEK ÉS A BEAVATKOZÁS IRÁNYAI

Az egyes régiók adottságainak figyelembevétele alapján differenciált regionális fejlesztéspolitikai beavatkozásra van szükség. Az egyes régiók nagyon eltérő helyzetben vannak a technológiai ismeretekhez való hozzáférés és az ismeretek gazdaságban való felhasználására és elterjedésére való képesség tekintetében. A versenyképességet befolyásoló tényezők fejlesztése során a különböző régióknak a saját profiljukhoz legjobban illő stratégiával kell versenybe szállniuk, azt is figyelembe véve, hogy a hasonló adottságú régiók jelentik egymás számára a fő riválisokat [Horváth 2006; Lengyel – Rechnitzer 2009].

Wintjes és Hollanders [2011] az EU esetében különböző mutatók alapján 7 régiótípust határozott meg és arra a következtetésre jutott, hogy nem szabad abból a feltételezésből kiindulni, hogy az egyes régiók között a lényegi különbség csak az, hogy a fejlettségi szint milyen fokon állnak: vagyis a különbségek csak ugyanannak a fejlődési útnak az állomásai és a fejlődés egyszerűen a jól teljesítő régiókban alkalmazott politikák átvételét jelenti. Rámutatnak arra, hogy az azonos egy főre jutó GDP vagy K+F-intenzitás mögött nagyon eltérő tudásbázis és innovációs modell húzódhat meg, ezért az eltérő innovációs körülmények differenciált politika alkalmazását teszik indokolttá. A szerzőpáros megállapítja, hogy a sikeres fejlődésben regionális szinten az alapvető tevékenység folytatásánál sokkal fontosabb szerepet játszik az új ismeretek befogadására és az új technológiák alkalmazására való képesség.

Farole, Rodríguez-Pose és Storper [2011] a világon rendelkezésre álló technológiai tudáshoz való hozzáférés alapján 3 csoportba sorolja a régiókat: a központban, a technológiai élvonalban lévő, a központoktól távolabb fekvő és a messze található periférikus térségekre. Az egyes csoportok közötti különbség a munkaerő képzettségében, a tőkéhez való hozzáférésben, az új technológia alkalmazásához kapcsolódó intézményi és kulturális akadályokban jelentkezik. Farole és szerzőtársai az EU esetében tovább bontva már 5 csoportba sorolják az egyes térségeket: a központi fekvésű nagyvárosi régiókat, az ezekhez kapcsolódó régiókat, a periférikus és kevésbé fejlett nagyvárosi régiókat, a viszonylag nagy népességgel és városi központokkal rendelkező periférikus régiókat és a ritkán lakott vidéki periférikus régiókat különböztetik meg.

A szerzők az egyes régiótípusokat jellemző adottságok alapján vázolják fel a beavatkozás fő

területeit, szintén hangsúlyozva annak fontosságát, hogy az egyes régiótípusok esetében nagyon eltérő tartalmú beavatkozásra van szükség. A beavatkozási területek nagymértékben az adott régiók elmaradottságától, földrajzi elhelyezkedésétől, technológiai szintjétől és ebből adódóan a gazdasági növekedés elősegítése szempontjából leginkább megfelelő fejlesztéspolitikai lehetőségektől függenek. (1. táblázat)

1. táblázat

Az Európai Unió eltérő adottságú régióinak csoportosítása és az ajánlott beavatkozási területek

Régiótípus	A technológiai élvonaltól való távolság és az agglomerációs potenciál	A kohézió érdekében szükséges beavatkozás jellemzői
Központi fekvésű nagyvárosi régiók (pl.: London, Párizs, Berlin, Randstad, Hamburg, Milánó, Koppenhága)	<ul style="list-style-type: none"> • Technológiai élvonalban • Erős agglomerációs hatás 	<ul style="list-style-type: none"> • Növekedésösztönzés (Európa 2020 stratégia) • A folyamatos élvonalbeli innovációs tevékenység elősegítése
A központi nagyvárosi övezetekhez kapcsolódó másodlagos nagyvárosi régiók az EU centrumában (pl.: Yorkshire, Skócia, Toszkána, Rhone-Alpok)	<ul style="list-style-type: none"> • Közel a technológiai élvonalhoz • Mérsékelt potenciál az agglomerációs előnyök kiaknázásához 	<ul style="list-style-type: none"> • Endogén innovációs tevékenység előmozdítása • A központi nagyvárosi régiókkal való integráció ösztönzése • Agglomerációs potenciál fejlesztése (intézményi változások: kockázati tőke bátorítása, üzleti szolgáltatások és a K+F intézményi háttérének fejlesztése)
Nagyvárosi régiók a városi hierarchia csúcsán az elmaradott és periférikus területeken (pl.: Lisszabon, Athén, Varsó, Bukarest)	<ul style="list-style-type: none"> • Viszonylag messze a technológiai élvonaltól • Szerény potenciál az agglomerációs előnyök kiaknázásában bizonyos technológiai területeken • Számottevő hazai piaci hatások a méretgazdasági előnyök kiaknázásához 	<ul style="list-style-type: none"> • Intézményi modernizáció ösztönzése (kockázati tőke bátorítása, üzleti szolgáltatások és a K+F intézményi háttérének fejlesztése) • Célzott szektorális politikák
Fejletlen vagy periférikus vidéki régiók (pl.: Calabria, Andalúzia, Ipeiros, Podlaskie)	<ul style="list-style-type: none"> • Messze a technológiai élvonaltól • Korlátozott potenciál innovatív agglomeráció kialakítására • Korlátozott piac a méretgazdasági előnyök kiaknázására • Korlátozott potenciál jelentős termelőtevékenység rövid távú kiépítésére 	<ul style="list-style-type: none"> • Közjavak biztosítása az emberi tőke és a helyi piac fejlesztésének ösztönzéséhez • Termelékenység-javítást elősegítő ágazati és vállalati szintű beavatkozások (a komparatív előnyök helyi forrásainak kihasználásához igazodva) • Infrastrukturális hálózatok összekapcsolása, a vezető régiókkal való összeköttetések megteremtése a termelőtevékenység vonzása érdekében • Intézményi modernizáció

Régiótípus	A technológiai élvonaltól való távolság és az agglomerációs potenciál	A kohézió érdekében szükséges beavatkozás jellemzői
Viszonylag ritkán lakott vidéki és periférikus régiók (pl.: Basilicata, Extremadura, Alentejo, Kelet-Makedónia, Felső-Norrand)	<ul style="list-style-type: none"> • Messze a technológiai élvonaltól • Korlátozott potenciál innovatív agglomeráció kialakítására • Korlátozott piac a méretgazdasági előnyök kiaknázására • Korlátozott potenciál jelentős termelőtevékenység rövid távú kiépítésére 	<ul style="list-style-type: none"> • Közjavak biztosítása (a minőség fejlesztése az egyenlő esélyek biztosításához, mobilitás ösztönzése az oktatás és a lakáspolitiká megfelelő fejlesztésén keresztül) • Társadalmi vállalkozások ösztönzése • Intézményi modernizáció, társadalmi nyitottság elősegítése • Speciális piaci szegmenseken az innováció előmozdítása • Képzetségi szint emelése • A tudástranszfer érdekében a nagyvárosi térségekhez való kapcsolódás erősítése

Forrás: Farole - Rodríguez-Pose - Storper, 2011 alapján.

Az EU számára mindenképpen nagy lehetőséget jelent a kevésbé fejlett és szerkezetváltáson keresztülmenő régiók növekedési potenciáljának kiaknázása, hiszen ezek a régiók alapozhatják meg az egész európai gazdaság gyorsabb növekedését. Az Európai Unió szintjén működő regionális politika célja nem elsősorban a jövedelem-újraelosztás, hanem a gazdasági növekedés elősegítése kell, hogy legyen. Lényegében az EU regionális politikája keretében kialakult támogatási eszközök jelenthetik a versenyképesség és a növekedés uniós szintű előmozdításának egyik meghatározó eszközrendszerét.

3. AZ UNIÓS FEJLESZTÉSI TÁMOGATÁSOK SZEREPE A FELZÁRKÓZÁSBAN

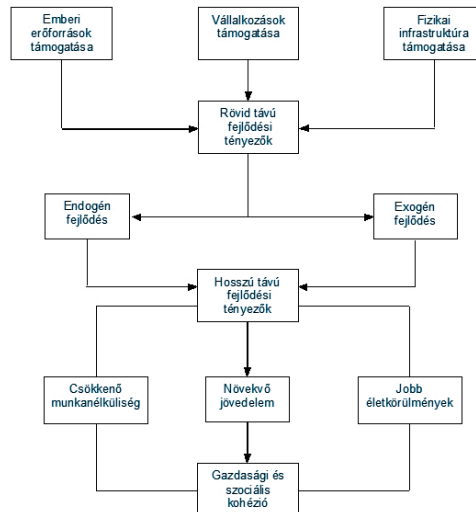
Az EU kohéziós politikája keretében igénybe vehető támogatásoknak a fejlődést és a versenyképességet befolyásoló feltételeket kell úgy javítaniuk, hogy az adott régió vonzóvá váljon a beruházók számára, megélnéküljön a vállalkozási kedv, és ezek eredményeként elinduljon a gyorsabb gazdasági növekedés. A legkevésbé fejlett régiók felzárkózásának elősegítésében meghatározó a gazdasági fejlődés feltételeinek javítása, hiszen ezek a régiók minden szempontból hátrányos helyzetben vannak. A gazdasági növekedéshez meg kell teremteni a szükséges körülményeket: fejleszteni kell az infrastruktúrát, emelni kell a munkaerő képzetségi szintjét, ösztönözni kell a vállalkozó kedvet.

Az uniós regionális fejlesztési támogatások következményeit különböző elemzések, modellek keretében vizsgálták már és ezek eléggé eltérő eredményekre jutottak. Vannak olyan szerzők, akik szerint az uniós támogatások növekedésre gyakorolt hatása nem egyértelmű, nincs érdemi különbség a támogatásban részesült régiók és a támogatást nem kapott régiók fejlődési pályája között [Boldrin – Canova 2001]. Mások arra a következtetésre jutnak, hogy a strukturális alapok támogatásai igazán csak ott járnak eredménnyel, ahol a költségvetési transfereket a szerkezetváltást, illetve a kutatás-fejlesztést és innovációt előmozdító gazdaságpolitika kíséri [Molle 2008].

Az elemzések általános tanulsága az is, hogy a szegényebb régiókban a gazdasági növekedés és a termelékenység javulását nagymértékben akadályozza a kedvezőtlen ágazati szerkezet és a mezőgazdaság meghatározó szerepe, valamint a K+F-tevékenység hiánya. Emellett abban is több szerző egyetért, hogy a szélesebb értelemben vett intézményi környezet (az intézmények „minősége”, a „jó kormányzás”, korrupció kiküszöbölése) jelentős szerepet játszik a támogatások hatékony felhasználásában [Cappelen et al. 2003, Ederveen – Groot – Nahuis 2006].

Az Európai Unió regionális politikája keretében nyújtott támogatások elvileg a gazdasági és szociális kohézió erősödését megalapozó hatásokat eredményeznek. E hatásoknak köszönhetően a támogatásban részesülő régiók gazdasági és társadalmi szerkezetének kell átalakulnia. (1. ábra) A támogatások alapvetően három területre koncentrálnak: az emberi erőforrások fejlesztésére, a vállalkozásoknak nyújtott segítségre és az alapinfrastruktúra kiépítésének előmozdítására. A támogatások rövid távú fejlődési tényezőként mindhárom területen hatással vannak az adott régió helyzetére, és olyan endogén és exogén fejlődési folyamatokat indítanak el, amelyek hatására hosszú távon is érvényesülő fejlődési tényezők alakulnak ki. E tényezők eredményeként csökken a munkanélküliség, emelkedik a jövedelem és javulnak az életkörülmények. Mindezek együttesen elősegítik a gazdasági és szociális kohézió erősítését.

1. ábra: A gazdasági és szociális kohézió erősítésének modellje

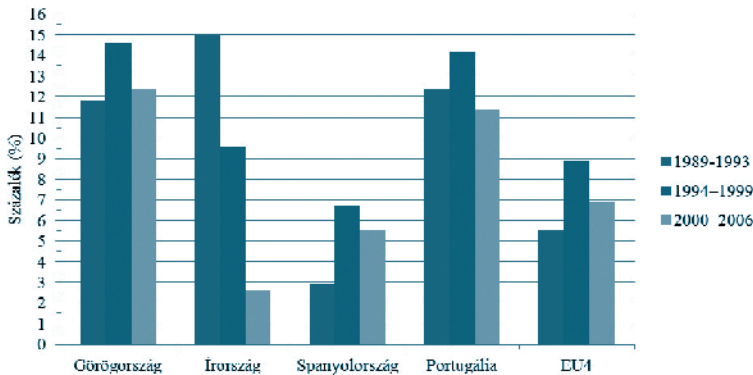
Forrás: European Commission [1995].

4. AZ UNIÓS TÁMOGATÁSOK JELENTŐSÉGE ÉS MAKROGAZDASÁGI HATÁSAI

A strukturális alapokból és a Kohéziós Alapból származó támogatások hozzájárulása a támogatott országok évi beruházásaihoz egyre jelentősebb részarányt ért el az egyes támogatási időszakok során. Az 1989-1993 közötti időszakban az akkori négy legkevésbé fejlett tagországban a

beruházásoknak átlagosan 5,5%-át támogatták az uniós források: az arány Írorszában 15%-ot, Portugáliában 12,4%-ot, Görögországban 11,8%-ot, Spanyolországban 2,9%-ot ért el. Az uniós forrásokból megvalósult beruházások aránya az 1994-1999 közötti támogatási időszakban már 9,9%-ot ért el a négy országban. Az arány Görögország esetében 14,6%, Portugáliában 14,2%, Írorszában 9,6%, Spanyolországban 6,7% volt. A 2000-2006 közötti időszakban 6,9%-os volt az uniós forrásokból megvalósított beruházások átlagos részaránya. A legmagasabb a görög 12,37%-os részesedés volt, utána a portugál 11,4%-os, a spanyol 5,5%-os, végül az ír 2,6%-os részarány következett. (2. ábra) Ebben az időszakban az összes állami beruházásra fordított kiadásnak Portugáliában 60%-át, Görögországban 48%-át, Spanyolországban 24%-át, Írorszában 9%-át finanszírozták a strukturális alapokból és a Kohéziós Alapból.

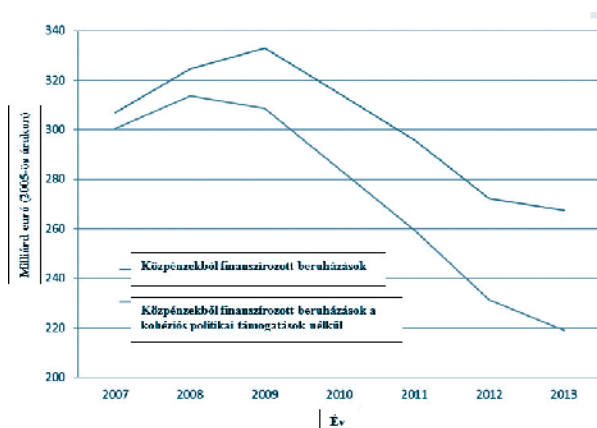
2. ábra: A strukturális alapokból és a Kohéziós Alapból származó támogatások részesedése a beruházásokból az első három programozási időszakban (az összes beruházás %-ában)

Forrás: European Commission [2001]; European Commission [2007].

A nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság következtében kialakult helyzetben a kohéziós politikai támogatások nagyon jelentős szerepet játszottak abban, hogy a szükséges megszorítások miatt a közpénzekből finanszírozott beruházások ne essenek vissza drámai mértékben. 2008 és 2013 között a közpénzekből megvalósult beruházások reálértéken 20%-kal estek vissza az EU-ban. Görögországban, Spanyolországban és Írorszában a csökkenés mértéke elérte a 60%-ot, a közép- és kelet-európai tagországokban pedig harmadával estek vissza az állami beruházások. A kohéziós politikai támogatások nélkül a válság által leginkább érintett országokban további 50%-kal estek volna vissza a beruházások (3. ábra).

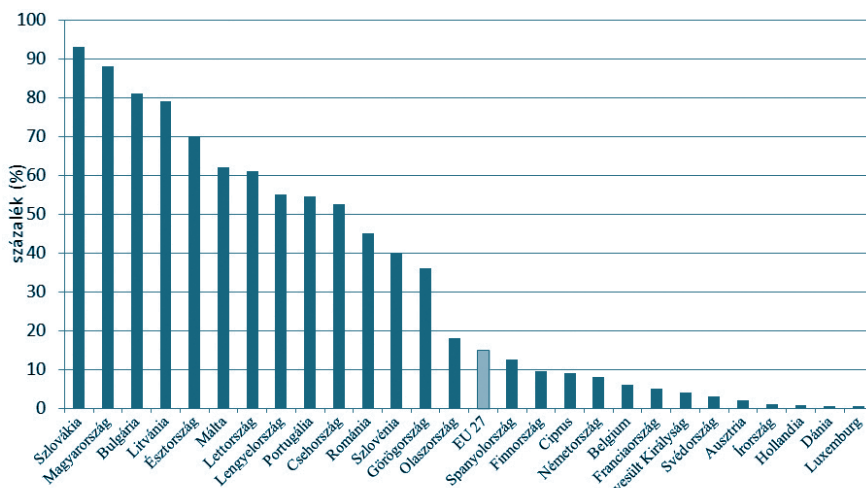
3. ábra: A kohéziós politikai támogatások szerepe a közpénzekből finanszírozott beruházások alakulásában 2007-2013 között (EU28, milliárd euró, 2005-ös árakon)

Forrás: Hahn [2014].

Az európai uniós támogatások rendkívül nagy szerepét mutatja az a tény is, hogy a válság körülményei közepette 10 tagországban a beruházásra fordított közkiadások több mint 50%-a származott a kohéziós politikai forrásokból, ezek közül is kiemelkedő Szlovákia, Magyarország, Bulgária és Litvánia esete, ahol 80-90%-ot is elért a kohéziós támogatások aránya, miközben az EU-átlag 15% körül alakult. (4. ábra)

4. ábra: A kohéziós politikai támogatások aránya a közpénzekből finanszírozott beruházásokban (nemzeti társfinanszírozással együtt, 2010-2012-es időszak átlaga, százalék)

Forrás: European Commission [2013].

Modellszámítások szerint a támogatások nélküli állapothoz képest jelentős GDP-növekedés és számottevő munkanélküliség csökkenés mutatható ki a regionális politikai támogatások következtében. Az 1989-től 1999-ig tartó időszak alatt Görögországban 9,9%-kal, Portugáliában pedig 8,5%-kal ért el magasabb szintet a GDP a támogatások nélküli fejlődési pálya esetében elérhető szinthez képest. Írországra 3,7, Spanyolországra 3,1%-os szintkülönbséget mutatnak a számítások. A munkanélküliség Görögországban 6,2%-kal, Portugáliában 4%-kal, Spanyolországban 1,6%-kal, Írországra 0,4%-kal lett alacsonyabb a támogatások hatására. A 2000-től 2006-ig tartó támogatási időszakban a támogatások nélküli szinthez képest 2006-ra Görögországban 7,3%-os, Portugáliában 7,8%-os, Spanyolországban 3,4%-os, Írországra 2,8%-os növekedési többlet mutatható ki és a munkanélküliségi szint alakulására is mérséklőleg hatottak a támogatások. (2. táblázat)

2. táblázat: A kohéziós politikai támogatások hatása a támogatások nélküli fejlődési pályához viszonyítva (1989-2006, százalék)

	Görögország		Portugália		Spanyolország		Írország	
	GDP-növekedés	Munkanélküliség csökkenése	GDP-növekedés	Munkanélküliség csökkenése	GDP-növekedés	Munkanélküliség csökkenése	GDP-növekedés	Munkanélküliség csökkenése
1989	4,1	3,2	5,8	3,6	0,8	0,5	2,2	1,4
1993	4,1	2,9	7,4	4,1	1,5	0,8	3,2	1,0
1999	9,9	6,2	8,5	4,0	3,1	1,6	3,7	0,4
2006	7,3	3,2	7,8	2,8	3,4	1,7	2,8	0,4

Megjegyzés: A táblázat azt a különbséget mutatja, ami a támogatások 1989-es, illetve 2000-es megszüntetése esetében a támogatások nélküli fejlődési pályához képest fennállna az adott évben.

Forrás: European Commission [2001]

A 2007-2013 közötti időszakban nyújtott támogatások hatásait vizsgáló modellszámítás eredményei alapján a kohéziós politika fő haszonélvezői – vagyis a konvergencia célkitűzés által érintett országok régiói – esetében a GDP évente átlagosan 1,2%-kal ért el magasabb szintet a támogatások nélküli fejlődési pályához képest; csak a 12 új tagországot vizsgálva ez az évi hatás 2,4%-os a 2007-2016 közötti periódusban. A támogatások a legnagyobb hatást az időszak végén fejtik ki: 2013 és 2016 között évi 4% körüli növekedési többletet eredményezve. A hatások hosszabb távon, a támogatási időszak lezárulása után is érvényesülnek, még 2020-ban is 0,8%-os az évi növekedési hatás az érintett országokban, illetve 2,1% az EU12 esetében. (3. táblázat)

3. táblázat: A 2007-2013 közötti kohéziós támogatások hatása a GDP növekedésére
(a támogatások nélküli állapothoz képest, százalék)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2007- 2016 átlag	2017	2018	2019	2020
Az összes fő kedvezményezett	0,2	0,4	0,7	1,0	1,3	1,5	1,6	1,7	1,6	2,0	1,2	1,0	0,9	0,8	0,8
EU12	0,5	0,9	1,7	2,1	2,7	3,2	3,7	3,8	3,7	4,4	2,4	2,6	2,4	2,2	2,1

Megjegyzés: A támogatások fő kedvezményezettjei a 12 új tagország, Görögország, Portugália, Spanyolország, a Mezzogiorno és a kelet-német tartományok.

Forrás: Európai Bizottság [2013].

Varga és in't Veld [2010] a 2007-2013 közötti támogatások hatásait vizsgáló mikrogazdasági megalapozottságú dinamikus általános egyensúlyi (DSGE) modell keretében arra a következtetésre jutnak, hogy az egyes tagországokban kialakult GDP-növekedési hatás arányban áll a kapott támogatások nagyságával és az uniós támogatások közép- és hosszú távon egyre erősebb hatást gyakorolnak a támogatott régiók jövedelem- és termelési szintjének emelkedésére. A modell hosszú távon átlagosan évi 3-3,5%-os GDP-növekedési többletet mutat ki. A modell eredményei azt mutatják, hogy a kumulatív nettó kohéziós támogatások 2016-ra elérik az új tagországok GDP-jének 17%-át, a támogatások GDP-re gyakorolt hatásai pedig a 14,68%-ot. Hosszabb távon, 2025-re a kumulatív GDP-hatás már megközelíti a 45%-ot.

5. POZITÍV ÖSSZEGŰ JÁTÉK: A TÁMOGATÁSOK ÉS A KERESKEDELEMTERTÉK KÖLCSÖNÖS ELŐNYEI

Az Európai Unió közös költségvetéséből és különösen a kohéziós politikából származó transzferrek jelentősége és a kimutatható hatások ellenére egyértelmű, hogy az uniós költségvetés nagysága szinte elenyésző mértékű jövedelem-újraelosztást tesz lehetővé. Az a tény, hogy az EU közös költségvetése az uniós bruttó nemzeti jövedelmének 1%-át éri el és ennek kb. 36%-át fordítják a kohéziós politikára, igen alacsony fokú szolidaritásról és áldozatvállalásról tesz tanúbizonyságot. A szolidaritás ilyen alacsony fokát már csak az sem indokolja, hogy a transzferrek jelentős része amúgy is visszaáramlik a fő nettó befizető tagországok gazdaságába.

Ráadásul azt is hangsúlyozni kell, hogy az uniós költségvetésben kimutatott nettó pozíció önmagában nem tükrözi megfelelően az uniós tagságból származó előnyöket. A költségvetési transzferreken túl az EU-tagság számos más előnnyel jár, amelyek a kereskedelem liberalizálásából, a tőke és munkaerő szabad áramlásából, az egységes piacból, a közös valuta bevezetéséből, vagy az *acquis communautaire* kiterjesztéséből származnak. A nettó befizetőknél is lényeges, hogy az integráció jelentős kereskedelemteremtő hatásokkal jár.

Már az 1970-es években készült MacDougall-jelentés is a GDP 20-25%-át kitevő interregionális erőforrástranszfer szükségességéről írt, amely egy mérsékelt különbségekkel jellemzett

föderális Európához szükséges lenne, míg egy lazább szövetség esetén elegendő lehet a GDP 5-7%-a is [MacDougall 1977]. A MacDougall-jelentés kimutatta, hogy a tagországokban a nemzeti költségvetés különböző csatornáin keresztül igen jelentős redisztribúcióra kerül sor az egyes régiók között, az elosztási rendszereknek köszönhetően átlagosan 40%-kal mérséklődnek a regionális jövedelemkülönbségek. Egy nemzetgazdaságon belül a gazdagabb régiók jellemzően nettó exportőrök, ebből adódóan a nemzetközi és a régiók közötti kereskedelemnek is nyertesei, ugyanakkor az állami költségvetés nettó befizetői. Ezek a gazdag régiók a költségvetés különböző csatornáin keresztül „retranszferálják” a kereskedelemből származó nyereségük egy részét a nemzetgazdaság kevésbé fejlett régiói felé. Az EU kohéziós politikája keretében nyújtott támogatásoknak ugyanezt a feladatot kellene betölteniük: az egységes belső piacból származó nyereségek egy részét a kevésbé fejlett régiók támogatására kellene fordítani, már csak annak ellentételezéseként is, hogy ezek a régiók nem gördítettek akadályt a korlátlan kereskedelem megvalósulása elé.

Ezen megfontolások mellett azt is figyelembe kell venni, hogy az uniós szintű regionális politika nem egyszerűen olyan redisztributív filozófián nyugszik, amely alapján a gazdagabb régiók, illetve tagállamok által az EU közös költségvetésébe befizetett összegek csökkentik e térségek prosperitását és növekedését. Ez egy nulla összegű játék lenne. Itt egy pozitív összegű játékról van szó: a fejlettebb régiók gazdasági növekedése függ a termékeik és szolgáltatásaik iránti kereslettől is, az EU-n belül a kevésbé fejlett régiók tényleges és potenciális vásárlók. A transzferek jelentős része visszaáramlik a fő nettó befizető tagországok gazdaságába. A „régii” kevésbé fejlett országok korábbi tapasztalatai is azt mutatták, hogy gépek, berendezések, beruházási javak importjának ellentételezéseként a strukturális alapok támogatásainak átlagosan mintegy 25%-a visszaáramlott a fejlettebb tagországokba. Az arány különösen magas volt Görögország (a kiadások 42,6%-a) és Portugália (35,2%) esetében (4. táblázat). Tehát, a fejlett régiók számára is előnyökkel jár a támogatások szintjének növelése.

4. táblázat: A kevésbé fejlett területekre fordított támogatások visszaáramlásának aránya, 2000-2006 (a támogatás %-ában)

	EU többi tagországába való visszaáramlás	EU-n kívüli országokba áramlás
Görögország	42,6	3,8
Portugália	35,2	6,7
Írország	26,7	11,1
Keletnémet tartományok	18,9	9,4
Dél-Olaszország	17,4	8,6
Spanyolország	14,7	13,2
ÖSSZESEN	24,3	9,1

Forrás: European Commission [2004].

A nettó befizető országok a kohéziós politikára fordított kiadásokat alapvetően az elmaradottabb tagországokat célzó segélypolitikának szeretik feltüntetni, ami a legjobb esetben hozzájárul az

európai térségek konvergenciájához. Azonban ez a politika egyáltalán nemcsak a szolidaritásról és az újraelosztásról szól. A kohéziós politika által támogatott beruházásokat főként nyugat-európai cégek valósítják meg, ezért a kereskedelemteremtés és a profit-repatriálás révén jelentős nyereségekre tesznek szert. A visegrádi országok esetét vizsgáló lengyel tanulmány szerint a 2004 és 2015 közötti időszakban összesen 140 milliárd kohéziós támogatás áramlik a visegrádi országokba, melyből az EU15-öknek 75 milliárd euró nyeresége származik. Minden, a visegrádi országok területén elköltött 1 euró után a „régí” tagállamok átlagosan 61 cent hasznot húznak [Zawistowski et al. 2011].

A tanulmány két részre osztja a kohéziós támogatásokból származó előnyöket: közvetlen és közvetett előnyökre. A közvetlen nyereségről akkor beszélünk, mikor az EU15-ök vállalatai alvállalkozóként közvetlenül részt vesznek a kohéziós források felhasználásában. A közvetlen nyereségek kb. 11%-át teszik ki az összes, 75 milliárd euróra tehető nyereségnek. A visegrádi négyek térségébe irányuló kohéziós támogatások következtében az EU15-ök számára jelentkező nyereségek főként a lengyel kereslet megugrásának voltak köszönhetőek. A Lengyelországra irányuló exporttöbblet kb. 43 milliárd eurót tett ki, Csehországba 15 milliárd, Magyarországra 13 milliárd, míg Szlovákiába 5 milliárd euró volt a többlet. Bár a lengyel tanulmány adatai sok becslést is tartalmaznak, megállapíthatjuk, hogy az EU15-ök országai jelentős nyereségre tettek szert a kohéziós politikán keresztül. A felmérés szerint főként a német vállalatok húztak hasznot a kohéziós programok megvalósításán keresztül, melyek így 4,3 milliárd euróra tettek szert. Számottevő nyereséget könyveltek el továbbá a spanyol cégek (kb. 1,5 milliárd euró, elsősorban az építőiparon keresztül), illetve az osztrák és francia vállalatok (kb. 800 millió euró értékben). Közvetett nyereséget pedig úgy realizálnak az EU15-ök országai, hogy a növekvő életszínvonalnak és importkeresletnek köszönhetően megnövekszik ezen országokban az általuk kínált exporttermékek kereslete. A visegrádi országokban elköltött kohéziós támogatásokból származó előnyök 90%-a így keletkezik.

A szerzők számításai szerint tehát a nettó befizető országok számára az így keletkezett exporttöbbletből származó nyereség csökkenti a V4-országaiba érkező kohéziós támogatások költségeit. Németország, Írország és Luxemburg esetén a visegrádi országokkal szembeni kereskedelemteremtésen keresztül az exporttöbbletből származó nyereségek túllépték az általuk befizetett hozzájárulások mértékét. Németország esetében az arány 125%-os, Luxemburg esetén a költségek 114%-a térül meg, míg Írország 251%-os „megtérülési rátát” könyvelhetett el. (Írország viszonylag keveset fizet be, viszont exporttöbblete jelentős – ez a magyarázata a nagyarányú nyereségnek.)

Minden „régí” tagállam befizetéseinek egy része biztosan megtérült. Abszolút értékben Németország növelte leginkább közvetett hasznait: a kohéziós támogatások hatására 31,5 milliárd euróval emelte meg a visegrádi országokba irányuló exportját. Jelentős exportnövekményre tett szert még Olaszország (kb. 7 milliárd euróval többet exportál a V4-térségbe), Hollandia és Franciaország, melyek kb. 6 milliárd euróval, míg az Egyesült Királyság kb. 5 milliárd euróval növelte a térségbe irányuló exportját. Ágazati szinten az építőipari szektor nyert a legtöbbet, illetve a tudásalapú szolgáltatásokat és technológia-intenzív termékeket exportáló szektorok.

A keleti kibővülés kereskedelemteremtő hatásait vizsgáló másik elemzés is arra a következtetésre jut, hogy az új tagországok integrálódása a belső piacba komoly előnyökkel járt az EU régi tagországai számára is. Az új tagországokkal folytatott kereskedelem bővüléséből legtöbbet értelemszerűen a térség első számú partnere, Németország profitált. Németországnak a 2004-ben

csatlakozott 8 közép- és kelet-európai országgal folytatott kereskedelmi forgalma a 2004-2010 közötti időszakban 7%-kal nőtt, miközben az unión kívüli országok felé csak 4%-os növekedést tudott elérni, a keleti kibővülés a német GDP-t 1,2%-kal növelte a vizsgált időszakban [Bass – Brücker 2011]).

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Az infrastrukturális háttér, az emberi erőforrások minősége, a kutatási és fejlesztési területen elért szint, a régió innovációs képessége és mindezek hatására a régió tőkevonzása tekinthetők a versenyképességet és ezáltal a fejlődést alapvetően befolyásoló tényezőknek, amelyek jól tükrözik egy régió fejlettségi szintjét és fejlődési kilátásait is. A sikeres felzárkózásban kiemelkedő szerepet játszik az adott régió innovációs képessége és intézményi környezete. Az innováció ösztönzése érdekében a regionális fejlesztési politika keretében nagy hangsúlyt kell fektetni a tudásteremtés, a K+F és a vállalkozások támogatására. A K+F és az oktatás támogatása azért alapvető fontosságú, mert az ezeken a területeken végrehajtott beruházások következtében teremthetik meg az egyes régiók képessége arra, hogy esélyük legyen felzárkózni a technológiailag fejlettebb régiókhoz, mivel könnyebben át tudják venni az új technológiákat. Mindezen megfontolásokat figyelembe véve egyértelmű, hogy a felzárkózás nem automatikus. A megfelelően kialakított fejlesztéspolitika és nemzeti gazdaságpolitikai környezet elengedhetetlen előfeltételei a hosszú távon sikeres felzárkózásnak.

Az uniós szintű regionális fejlesztési támogatások szerepe az egész integrációs folyamat sikeressége szempontjából stratégiai fontosságú, hiszen a gazdasági, társadalmi és területi kohézió erősítésének elősegítése, a tagországok és régiók közötti fejlettségi különbségek csökkentése alapvető cél és elvárás is egyben. Az egységes piacból származó előnyök kihasználásához, a tisztességes verseny feltételeinek megteremtéséhez szükség van a kevésbé fejlett és szerkezetváltási nehézségekkel küzdő térségek versenyképességét, fejlődési kilátásait meghatározó feltételek tudatos javítására, mivel a felzárkózás nem automatikus, nem lehet kizárólag a piaci erőkre építeni a fejlettségbeli különbségek csökkentésének elérését.

Az integráció szintjén kialakított regionális fejlesztési politika célja nem elsősorban a jövedelem-újraelosztás, hanem a gazdasági növekedés elősegítése. Az EU esetében lényegében az unió regionális politikája keretében kialakult támogatási eszközök jelenthetik a versenyképesség és a növekedés uniós szintű előmozdításának, az Európa 2020 stratégiában megfogalmazott célok megvalósításának fő eszközszerét. A kohéziós politikai támogatások a közpénzekből finanszírozott beruházásokban egyre jelentősebb szerepet játszanak, az elmúlt fél évtized során több országban szinte kizárólagos fejlesztési forrássá váltak. Éppen a válság következményeinek kezelése miatt nem szabadna az uniós szinten támogatott beruházásokat, fejlesztéseket visszafogni; ellenkezőleg: a válság miatt lenne szükség még inkább beruházásokra, mert ezzel lehet megalapozni a hosszabb távú fejlődést.

Az uniós támogatások következményeinek korántsem egységes a megítélése, de a makrogazdasági modellszámítások eredményei hosszú távon jelentős hatásokat mutatnak ki. Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy számos esetben nem sikerült egy adott régió felzárkózását elérni, ebben már más – részben hazai területfejlesztési politikai és általános gazdaságpolitikai – kereteknek kellene meghatározó szerepet játszaniuk. Nagyon lényeges körülményt jelent, hogy az adott ré-

gíó milyen nemzeti gazdaságpolitikai környezetben fejlődik. Ráadásul az uniós szintű politika már csak forrásainak korlátozottsága miatt sem tudja teljes körűen felvállalni a felzárkóztatás problematikájának kezelését. Másrészt sokszor az is eredménynek tartható, ha egy régió leszakadását sikerül megállítani, vagyis ha a relatív fejlettségi pozícióját meg tudja tartani.

Mivel a modernizációhoz jelentős importra van szükség, illetve a megvalósuló fejlesztésekben is jelentős a fejlettebb tagországok vállalatainak részvétele, ezért a felzárkóztatásra fordított transzferek a közvetett és közvetlen hatásokon keresztül a fejlettebb tagországok számára is előnyökkel járnak. A kereskedelemteremtésre és a gyorsabb gazdasági növekedésre gyakorolt hatások miatt kölcsönös előnyök mutathatók ki. Nagyon lényeges, hogy a transzferek kapcsán a kevésbé fejlett országok felzárkóz(tat)ásából adódó uniós szintű hasznokat reálisan értékelje minden tagország. A nettó költségvetési pozíciók és a transzferek alakulását a kereskedelemteremtő hatásokkal összevetve összességében pozitív összegű játékról lehet beszélni, vagyis az unió fejlettebb, régi tagországi és a kevésbé fejlett tagországok egyaránt nyertesei a támogatási rendszernek.

Mindemellett azt is hangsúlyozni kell, hogy egyedül a strukturális alapoktól nem várható a regionális különbségek csökkenése, az EU többi politikájának összehangolása, a megfelelő nemzeti gazdaságpolitikai környezet és az általános gazdasági növekedés is elengedhetetlen. A gazdasági modernizáció sikere a kedvező külső feltételek mellett nagymértékben függ az adott ország gazdaságpolitikájától és az üzleti tevékenység környezetétől. Ebbe a befektetőknek nyújtott különböző kedvezmények éppúgy beletartoznak, mint az infrastruktúra megfelelő szintje, vagy a piaci növekedés kilátásai, illetve a kínálkozó exportlehetőségek.

A hosszú távon fenntartható regionális gazdasági fejlődés alapját kétségtelenül a szigorú makrogazdasági politika, a fizikai és humán-infrastruktúra területén végrehajtott beruházások, és a kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenység ösztönzése jelentik. Nagyon lényeges az egyes országok és régiók saját adottságainak és képességeinek megerősítése, ugyanis a technológiai ismeretek és az emberi tőke felhalmozása terén elért eredmények jelentik a hosszú távú fejlődés belső hajtóerejét. Az EU egésze számára mindenképpen nagy lehetőséget jelent a kevésbé fejlett és szerkezetváltáson keresztülmenő régiók növekedési potenciáljának kiaknázása, hiszen ezek a régiók jelentősen hozzájárulhatnak az egész európai gazdaság gyorsabb növekedéséhez.

HIVATKOZÁSOK

- Amin, A. – Thrift, N. (1994): “Living in the global” In: Amin, A. – Thrift, N. (szerk.): *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*. Oxford: Oxford University Press
- Armstrong, H. – Taylor, J. (1993): *Regional Economics and Policy*. Wheatsheaf: Harvester
- Bass, T. – Brücker, H. (2011): “EU Eastern Enlargement: The Benefits from Integration and Free Labour Movement” *CESifo DICE Report 2/2011*: 44-51.
- Boldrin, M. – Canova, F. (2001): “Europe’s Regions: Income Disparities and Regional Policies” *Economic Policy* 16 (32): 207-53.
- Capellen, A. – Castellacci, F. – Farenberg, J – Verspagen, B. (2003): “The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the European Union” *Journal of Common Market Studies* 41(4): 621-644.

- Ederveen, S. – Groot, H. – Nahuis, R. (2006): “Fertile soil for structural funds? A panel data analysis of the conditional effectiveness of European cohesion policy” *Kyklos* 59(1): 17-42.
- Európai Bizottság (2013): *Nyolcadik eredményjelentés a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról. A válság regionális dimenziója*. A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. SWD(2013)final. COM(2013) 463 final. 2013.6.26., Brüsszel
- European Commission (1995): “Identifying the Structuring Effects of Community Interventions” *MEANS Handbook 2*.
- European Commission (2001): *Unity, solidarity, diversity for Europe, its people and its territory*. Second Report on Economic and Social Cohesion. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission (2004): *A new partnership for cohesion. Convergence, competitiveness, cooperation*. Third Report on Economic and Social Cohesion. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission (2007): *Growing Regions, growing Europe. Fourth report on economic and social cohesion*. Communication from the Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. May 2007.
- European Commission (2013): *EU Cohesion Policy contributing to Employment and Growth*. Joint paper from the Directorates-General for Regional and Urban Policy and Employment and Social Affairs and Inclusion. KN-03-13-323-EN-C. European Union.
- Farole, T. – Rodríguez-Pose, A. – Storper, M. (2011): “Cohesion Policy in the European Union: Growth, Geography, Institutions” *Journal of Common Market Studies* 49(5): 1089-1111.
- Hahn, Johannes (2014): *Public investment under the new EU Cohesion Policy is helping Europe out of the crisis and into growth*. London: London School of Economics. <http://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2014/05/27/public-investment-under-the-new-eu-cohesion-policy-is-helping-europe-out-of-the-crisis-and-into-growth/>. Lekérdezve: 2015.01.03.
- Horváth Gy. (szerk.) (2006): *Régiók és települések versenyképessége*. Pécs: MTA RKK
- Kengyel Á. (2015): *Kohéziós politika és felzárkózás az Európai Unióban*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Krugman, P. (1999): “The role of geography in development” *International Regional Science Review* 2: 142-161.
- Lengyel I. – Rechnitzer J. (szerk.) (2009): *A regionális tudomány két évtizede Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Lucas, R. E. (1988): “On the mechanics of economic development” *Journal of Monetary Economics* 22: 3-42.
- MacDougall, D. (1977): *Report of the Study Group on the Role of Public Finance in European Integration*. Commission of the European Communities. Brussels
- Molle, W. (2008): “Enhancing the Efficiency of the EU Funds through Better Coordination” *Society and Economy* 30(2): 275-292.
- Nelson, R. R. (1993): *National Innovation Systems: A Comparative Study*. Oxford: Oxford University Press
- North, D. C. – Thomas, R. P. (1973): *The Rise of the Western World: A New Economic History*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pelkmans, J. (2006): *European Integration. Methods and Economic Analysis*. Harlow: Pearson Education Limited

- Romer, P. M. (1990): "Endogenous Technological Change" *Journal of Political Economy* 98(5): 71-102.
- Stimson, R. J. (2009): "Changing Approaches to Regional Economic Development: Focusing on Endogenous Factors" In: James E. Rowe (szerk.): *Local Economic Development: Linking Theory and Practice*. Farnham: Ashgate Publishing Company
- Solow, R. M. (1956): "A contribution to the theory of economic growth" *The Quarterly Journal of Economics* 70: 65-94.
- Solow, R. E. (1994): "Perspectives on growth theory" *Journal of economic perspectives* 8: 45-54.
- Wintjes, R. - Hollanders H. (2011): "Innovation pathways and policy challenges at the regional level: smart specialization" *UNU-MERIT Working Paper Series* no. 2011-027.
- Varga, J. – in't Veld, J. (2010): "The Potential Impact of EU Cohesion Policy Spending in the 2007-2013 Programming Period: A Model-Based Analysis" *European Economy. Economic Papers* 422, September 2010.
- Zawistowski, J. et al. (2011): *Evaluation of benefits to the EU-15 resulting from the implementation of the Cohesion Policy in the Visegrad Group countries*. Instytut Badan Strukturalnych. Varsó.
- http://eu.kormany.hu/admin/download/0/ad/20000/benefits_EU15_cohesion.pdf. Lekérdezve: 2015.02.03.